

## Ensuring human rights by investigators under a suspension notice

### Забезпечення слідчим прав особи під час повідомлення про підозру

Yaroslav Burlaka

#### Key words:

*ensuring rights, suspect, detention, suspicion notice, defender, suspicion maintaining.*

#### Ключові слова:

*забезпечення прав, підозрюваний, затримання, повідомлення про підозру, захисник, складання підозри.*

**Актуальність теми.** Відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження та забезпечення таких цінностей є головним її обов'язком. Важливого значення ці положення набувають в кримінальній процесуальній діяльності слідчого, на якого покладено обов'язок здійснення досудового розслідування. Задля проведення швидкого і повного розслідування слідчий наділений правом застосовувати заходи процесуального примусу. Найбільш істотних обмежень прав, свобод та законних інтересів зазнають особи, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. Попри те, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення доти, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду, під час досудового розслідування вона може бути тимчасово обмежена у конституційних правах і свободах. У зв'язку з радикальними змінами, які відбулися після прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), особливої актуальності набуває питання забезпечення прав особи під час повідомлення їй про підозру.

**Метою статті** є аналіз положень КПК України, які спрямовані на забезпечення слідчим прав особи під час повідомлення про підозру, виявлення прогалин і формування на цій основі відповідних пропозицій з їх усунення.

**Стан наукових досліджень.** У доктрині кримінальної процесуальної науки окремі теоретико-правові аспекти забезпечення слідчим прав особи під час повідомлення їй про підозру розглядали О.В. Верхогляд-Герасименко, Е.Є. Манівлець, А.В. Мельниченко, Т.Г. Фоміна, А.В. Шевчишен, Ю.П. Янович та інші вчені. Проте в умовах постійного внесення змін і доповнень до чинного КПК України 2012 року підняті в статті питання не знайшли свого однозначного вирішення, що призводить до неодноманітного застосування закону.

**Виклад основного матеріалу.** Сьогодні кожна демократична і правова держава прагне втілити такий правовий механізм забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, який би в дійсності відповідав сучасним реаліям життя. З приводу цього підтримуємо твердження про те, що використання учасниками процесу своїх процесуальних прав, реалізація відповідних процесуальних гарантій додатково дисциплінує правозастосовця, сприяє усуненню свавілля, суб'єктивізму під час прийняття рішень. Тому необхідно знайти оптимальне співвідношення між інтересами розкриття і розслідування злочинів і інтересами забезпечення прав і свобод осіб, що беруть участь в кримінальному судочинстві<sup>1</sup>.

У науковій літературі найбільш розповсюдженою є позиція, що під забезпеченням прав людини у сфері кримінального процесу слід розуміти діяльність компетентних державних органів, які здійснюють кримінальне провадження, що полягає у виконанні процесуальних дій, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації прав кожним суб'єктом кримінальної процесуальної діяльності, їх охорону, а у разі порушення або можливого порушення – вжиття заходів щодо попередження цього або ефективного відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів<sup>2</sup>. Отже, за цілком справедливими словами

<sup>1</sup> Манівлець Е.Є. Про вдосконалення процесуальних гарантій прав і інтересів учасників кримінального судочинства. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2007. № 39. С. 156.

<sup>2</sup> Верхогляд-Герасименко О.В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2011. С. 17.

Т.Г. Фоміної, механізм забезпечення прав особи у кримінальному провадженні має подвійну природу. Зокрема, з одного боку, він являє собою динамічну систему взаємопов'язаних соціально-правових умов, засобів та заходів, що у своїй єдності сприяють забезпеченню прав, а з іншого – проявляється в діяльності державних органів, службових осіб, які здійснюють кримінальне судочинство, та інших учасників, що спрямована на забезпечення реалізації, охорони і захисту прав особи<sup>3</sup>. Такий механізм забезпечення прав і свобод розповсюджується і на підозрюваного. Реалізація механізму відбувається за допомогою правових гарантій.

Дослідження положень чинного КПК України надає можливість зазначити, що в ньому передбачені три підстави для визнання особи підозрюваною у кримінальному провадженні. Зокрема, відповідно до ст. 42 КПК України підозрюваною є така особа: 1) якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК, повідомлено про підозру; 2) яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; 3) щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК (останнє здійснюється в порядку ст. 135 цього Кодексу).

Отже, з будь-яких інших підстав особа не може набути процесуального статусу підозрюваного, що має важливе значення для забезпечення правової визначеності даного питання. При цьому особа перебуває у статусі підозрюваного з моменту повідомлення про підозру або затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення й до передачі обвинувального акту до суду (з цього часу набуває статусу обвинуваченого). Єдиним процесуальним документом, на підставі якого особа набуває статусу підозрюваного, є повідомлення про підозру, вимоги щодо змісту якого встановлені в ст. 277 КПК України. Навіть якщо особа була затримана в порядку ст. 208 КПК України, про що складено протокол затримання, все одно протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання їй має бути вручене письмове повідомлення про підозру. Як цілком слушно зауважує Я.П. Янович, найбільш проблемним питанням під час фактичного затримання є відсутність правової процедури точної фіксації моменту обмеження особи у здійсненні нею права на вільне пересування, що впливає на правильне обчислення процесуальних строків повідомлення затриманій особі про підозру (ч. 2 ст. 278 КПК)<sup>4</sup>.

У ст. 278 КПК України законодавцем передбачені обов'язкові випадки повідомлення особі про підозру, а саме це стосується: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. У зв'язку з цим, на нашу думку, велике практичне значення має встановлення підстав (або як їх визначив законодавець, випадків) для повідомлення особі про підозру, адже саме за їх наявності пред'явлену підозру можна вважати законною та обґрунтованою.

Убачається, що з юридичної точки зору не зовсім влучною є вказівка законодавця на випадки повідомлення про підозру, а не про підстави. Це викликає певні труднощі щодо чіткого розуміння поняття випадків, оскільки в чинному кримінальному процесуальному законодавстві України не визначено, що саме необхідно розуміти під цією дефініцією. На нашу думку, під випадками (підставами) повідомлення особі про підозру слід розуміти сукупність таких фактичних даних (доказів), за наявності яких уповноважені особи (слідчий, прокурор) зможуть скласти та вручити особі письмове повідомлення про підозру. З огляду на це можна констатувати, що саме обґрунтована підозра є тим об'єктивним фактором, який дає можливість визнати особу причетною до вчинення конкретного злочину. Водночас, як убачається з приписів п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК України, повідомлення слідчого, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом може бути оскаржене підозрюваним, його захисником чи законним представником. Вважаємо, що надання підозрюваному, його захиснику чи законному представнику права оскаржити повідомлення про підозру є позитивним моментом. Проте законодавець залишив відкритим питання про те, що саме можна оскаржити – процесуальний порядок повідомлення, недотримання вимог, що ставляться до його змісту, чи правову кваліфікацію тощо. Це, звісно,

<sup>3</sup> Фоміна Т.Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюваного : монографія. Харків : НікаНова, 2014. С. 23.

<sup>4</sup> Янович Ю.П. Права підозрюваного під час затримання безухвали слідчого судді, суду в кримінальному провадженні: алгоритм дослідження. URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15056/2/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8E%2010.10.2019.pdf>.

негативно впливає як на забезпечення прав підозрюваного, так і проведення досудового розслідування загалом, адже може стати маніпуляційним чинним з боку зацікавлених осіб стосовно процесуальної діяльності слідчого, прокурора. Отже, зазначене питання потребує комплексного вивчення з метою напрацювання необхідних пропозицій з удосконалення положень КПК України. Наприклад, з певним критичним осмисленням можна взяти до уваги позицію А.В. Мельниченка, на думку якого письмове повідомлення про підозру має виноситися слідчим, прокурором у формі постанови, яка може бути оскаржена до суду, у зв'язку з тим, що вказаним рішенням уповноваженої особи права та законні інтереси особи, щодо якої винесене дане рішення, значно обмежуються. Ця особа повинна мати можливість оскаржити це рішення у ході проведення досудового розслідування, яке може тривати досить значний час, з урахуванням можливості його зупинення через хворобу або на час виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва з моменту, як дізналась про його існування (таку ідею підтримали 85% опитаних адвокатів). Крім цього, дослідник пропонує з п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК України виключити вказівку на момент можливого оскарження повідомлення про підозру<sup>5</sup>.

Що стосується роз'яснення змісту поняття «обґрунтована підозра», то слід привести правову позицію Європейського суду з прав людини, відповідно до якої така підозра передбачає існування фактичних даних або інформації, що може переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, мала можливість вчинити злочин<sup>6</sup>. Водночас Європейський суд констатував, що такі факти не повинні бути такими самими переконливими, як факти для пред'явлення обвинувачення – наступного етапу кримінального судочинства. Вважаємо таку позицію цілком виправданою, оскільки надалі можуть бути зібрані додаткові докази, які свідчитимуть про необхідність висунення нової підозри, доповнення раніше пред'явленої чи взагалі її скасування.

Як свідчить аналіз правозастосовної діяльності, однією з найбільш розповсюджених причин закриття прокурорами кримінальних проваджень відносно підозрюваних є відсутність в діяннях осіб, яким повідомлено про підозру, складу злочину. Наприклад, трапляються випадки, коли на досудовому розслідуванні слідчим під час допиту потерпілого не було з'ясовано уточнюючих прикмет, за якими він зможе впізнати особу, яка вчинила злочин, а тому при проведенні впізнання він вказав на підозрюваного як на особу, схожу на ту, що вчинила відносно нього злочин. Окрім того, вилучені на місці події сліди взуття особи, яка, ймовірно, вчинила злочин, а також біологічні сліди на одязі та тілі потерпілого на предмет належності підозрюваному не були досліджені. Однак, попри недостатність доказів, особі було повідомлено про підозру. Для неї був обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, а через півтора місяці її звільнили з-під варти, оскільки з'ясувалося, що цей злочин вчинила зовсім інша особа. Це стало причиною для закриття прокурором кримінального провадження у зв'язку з відсутністю в діях особи складу інкримінованого їй злочину.

У контексті викладеного зосередимо увагу на тому, що пред'явлення для впізнання особи було проведене з порушенням вимог ст. 228 КПК України, що відповідно до ст. 86 КПК України є недопустимим доказом. На цьому, до речі, перевіряючи скаргу прокурора на начебто необґрунтовано прийняте рішення суду першої та Апеляційної інстанції, наголосила і колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові від 07.08.2019 року (провадження № 51-2604км19)<sup>7</sup>. Отже, при вирішенні подібних питань обов'язково слід враховувати не лише дотримання вимог закону щодо процесуального порядку збирання доказів, але й значення кожного доказу для встановлення обставин, що підлягають доказуванню, та наслідки, які мали місце у випадку порушення установленого порядку отримання конкретного доказу.

На практиці також трапляються й інші випадки порушення вимог КПК України щодо повідомлення особі про підозру без наявності достатніх доказів її вини. Наприклад, в одному з кримінальних проваджень особа була повідомлена про підозру лише на підставі її викривальних показань, які вона потім змінила, а отримати інші докази її винуватості у вчиненні злочину не виявилось можливим. Слід наголосити, що виключно показання особи, які вона надала проти себе і які лягли в основу повідомлення про підозру, аж ніяк не можна вважати достатніми доказами. До цього питання слідчому необхідно підходити більш виважено, тобто потрібно враховувати таку властивість доказів, як достатність. Звісно, в кожному кримі-

<sup>5</sup> Мельниченко А.В. Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 93–94.

<sup>6</sup> Постановление Европейского суда по делу «Фокс, Кэмпбел и Хартли против Соединенного Королевства» от 30 августа 1990 г. URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/foks-kempbel-i-hartli-protiv-soedinennogo-korolevstva-postanovlenie-evropejskogo-suda/>.

<sup>7</sup> Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07.08.2019 р. (справа № 607/14707/17; провадження № 51-2604км19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83508370>.

нальному провадженні це має бути зроблено індивідуально, а саме залежно від наявної інформації про вчинений злочин, попередньо визначеної кваліфікації, вилучених на місці події слідів тощо.

Узагальнюючи викладене, зауважимо, що до моменту вручення особі письмового повідомлення про підозру слідчому, прокурору слід встановити таке: 1) чи дійсно відбулося діяння, з приводу якого проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні; 2) чи вчинене воно особою, щодо якої вирішується питання про повідомлення про підозру; 3) чи містить діяння, вчинене особою, яка повідомляється про підозру, склад конкретного кримінального правопорушення, передбаченого КК України; 4) чи відсутні обставини, що виключають підстави для подальшого проведення досудового розслідування (тобто закриття кримінального провадження); 5) чи затримувалась особа на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення; 6) чи обирався до особи один із передбачених КПК України запобіжний захід; 7) чи є наявні докази достатніми для повідомлення про підозру.

Проаналізувавши положення Глави 22 КПК України, можна стверджувати, що процесуальний порядок повідомлення про підозру складається з декількох взаємопов'язаних етапів: 1) складання письмової підозри; 2) її вручення; 3) роз'яснення підозрюваному його прав; 4) невідкладного внесення слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань дати та часу повідомлення про підозру, правової кваліфікації кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України. Беручи до уваги викладене, слід підтримати думку А.В. Шевчишена, що дії з приводу *складання та здійснення* повідомлення про підозру є різними за своєю суттю. Складання повідомлення про підозру полягає в створенні процесуального документа повідомлення про підозру, а здійснення – це значно ширше поняття, яке полягає у тому, щоб втілити його у життя, зробити його реальним, дійсним<sup>8</sup>.

*Що стосується другого випадку повідомлення про підозру* – затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, то слід зазначити, що воно належить до тих правових явищ, існування яких постійно супроводжується певними проблемами, а здійснювані спроби їх розв'язання, не маючи системності, породжують нові.

Згідно з концепцією, закладеною в чинному КПК України, затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом, сутність якого полягає в короткочасній ізоляції особи шляхом її поміщення до спеціальної установи – ізолятора тимчасового тримання. Натомість система заходів, застосування яких пов'язане з обмеженням прав і свобод особи, ані в КПК УРСР 1922 р., 1927 р., ані в КПК України 1960 р. не включала в себе затримання. Навпаки, протягом півстоліття затримання особи вважалося невідкладною початковою слідчою дією, спрямованою на фізичне захоплення, отримання та перевірку доказів щодо причетності особи до вчиненого злочину. На наш погляд, на сьогодні особливість затримання особи як тимчасового запобіжного заходу зумовлена наявністю двох основних факторів: по-перше, часом дії, який не може перевищувати 72 години; по-друге, фактичним моментом затримання особи, що, на відміну від інших заходів забезпечення кримінального провадження, не потребує одержання попереднього дозволу – ухвали слідчого судді, суду. Зважаючи на це, правники цілком справедливо намагаються прослідкувати та виділити відповідні етапи затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (найбільш цікавою з цього питання видається позиція Я.П. Яновича)<sup>9</sup>. І це, на наше переконання, є доволі логічно, оскільки процес затримання особи за підозрою у вчиненні злочину є динамічним, адже супроводжується такими діями: а) фізичним захопленням та обмеженням особи у вільному пересуванні; б) доставленням затриманого до органу досудового розслідування; в) сповіщенням центру з надання безоплатної правової допомоги про затримання особи; г) складанням протоколу затримання; г) врученням письмового повідомлення про підозру (має бути здійснене протягом 24 годин з моменту затримання); д) доставленням підозрюваного до слідчого судді для вирішення питання про обрання запобіжного заходу (не пізніше як за 60 годин з моменту затримання).

Слід звернути увагу на те, що порівняно з КПК 1960 р., відповідно до якого чіткий момент затримання взагалі не визначався, а особа вважалася затриманою з моменту складання протоколу про затримання, у чинному КПК України це питання більш урегульоване. До вступу в дію чинного КПК України з моменту фактичного затримання і до моменту складання протоколу могло минути декілька годин, а такі особи були обмежені у вільному пересуванні понад встановлений законом час, що істотно порушувало права й свободи людини та громадянина. Сьогодні ж законодавець зобов'язав уповноважену службову особу доставити

<sup>8</sup> Шевчишен А.В. Особливості повідомлення про підозру у кримінальних провадженнях щодо окремої категорії осіб. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2017. № 2 (35). С. 223.

<sup>9</sup> Янович Ю.П. Складові частини затримання особи без ухвали слідчого судді, суду в кримінальному процесі. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2014. № 1137. С. 181–184.

затриманого до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, де негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого та інші відомості, передбачені законодавством.

Не вдаючись до полеміки, не можемо підтримати позицію вчених, які вважають, що право на захист є частиною права на правову допомогу. Підтвердженням цього є вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод<sup>10</sup>, якою кожному підозрюваному гарантовані щонайменше такі права: а) бути негайно і детально повідомленим зрозумілою мовою про характер і причини обвинувачення; б) мати час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту; в) захищати себе особисто чи скористатися юридичною допомогою захисника, вибраного на власний розсуд, або ж за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника одержувати її безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя.

Реалізація цієї конвенційної вимоги, яка знайшла своє відображення в ст. 59 Конституції України, зобов'язує слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника. Такий обов'язок є однією з гарантій забезпечення права на правову допомогу, що має надаватися компетентною та неупередженою особою, яка не має особистої зацікавленості у вирішенні кримінального провадження, а діє винятково в інтересах підозрюваного. Таким чином, питання забезпечення прав підозрюваного, що розкриваються в положеннях ст. 20 КПК, є досить важливими у правозастосовній діяльності. Тим паче, що право на захист як одне із фундаментальних прав особи у кримінальному судочинстві не може бути безмежним. В іншому разі слід брати до уваги той факт, що порушення права на захист є істотним порушенням, яке тягне за собою скасування судових рішень.

**Висновки.** Резюмуючи проведене дослідження, можна зазначити, що з розвитком змагального характеру кримінального процесу особливої ваги набувають питання забезпечення прав учасників кримінального провадження, в тому числі підозрюваного. Також концептуального переосмислення потребують питання щодо діяльності професійних учасників кримінального процесу, зокрема захисника, оскільки від їх компетентності залежить забезпечення права підозрюваного на захист. Тим паче, що чинним Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»<sup>11</sup> істотно розширені права адвоката на збирання відомостей про факти, що можуть бути використані як докази, застосування технічних засобів, фіксування процесуальних дій, в яких він бере участь. Як наголосив С.Є. Абламський, незважаючи на те, що захисник наділений правом збирати у кримінальному провадженні докази (п. 8 ч. 2 ст. 42, ст. 93 КПК України), відповідного законодавчого механізму реалізації цього права не передбачено. У зв'язку з цим дослідник констатував, що чинний КПК України не у всіх положеннях надає чітку регламентацію кримінальним процесуальним відносинам, що виникають під час збирання і подання захисником доказів<sup>12</sup>.

## Анотація

У статті визначено окремі проблемні питання забезпечення слідчим прав особи під час повідомлення про підозру. Проаналізовано норми національного законодавства, практику діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, позиції вчених в аспекті досліджуваного питання. Акцентовано увагу на необхідності неухильного дотримання порядку повідомлення особі про підозру, що є запорукою як забезпечення прав особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, так і визнання в подальшому доказів належними і допустимими. Констатовано доцільним здійснення подальшого комплексного дослідження проблем оскарження повідомлення про підозру.

## Summary

The author of the article has defined some issues of ensuring human rights by investigators under a suspicion notice. The norms of national legislation, practice of activity of the agencies of pre-trial investigation,

<sup>10</sup> Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Офіційний вісник України. 1998. № 13. С. 270.

<sup>11</sup> Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/5076-17>.

<sup>12</sup> Абламский С.Е. Теоретико-прикладные аспекты участия защитника в процессе доказывания в уголовном производстве. Право и политика: научно-методический журнал. 2016. № 4. С. 81–85.

prosecutor's office, positions of scholars within the aspect of the researched issue have been analyzed. The emphasis has been placed on the need to strictly adhere to the procedure of notification of the person of the suspicion, which is a guarantee of both the protection of human rights suspected of committing a crime and the recognition of evidence as admissible in the future. It has been found expedient to carry out further comprehensive investigation of the issue of appealing the suspicion notice.

### Використана література:

1. Манівлець Е.Є. Про вдосконалення процесуальних гарантій прав і інтересів учасників кримінального судочинства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 39. С. 155–160.
2. Верхогляд-Герасименко О.В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2011. 220 с.
3. Фоміна Т.Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюваного : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 232 с.
4. Янович Ю.П. Права підозрюваного під час затримання без ухвали слідчого судді, суду в кримінальному провадженні : алгоритм дослідження. URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15056/2/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8E%2010.10.2019.pdf>
5. Мельниченко А.В. Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 294 с.
6. Постановление Европейского суда по делу «Фокс, Кэмпбэл и Хартли против Соединенного Королевства» от 30 августа 1990 г. URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/foks-kempbel-i-hartli-protiv-soedinnogo-korolevstva-postanovlenie-evropejskogo-suda/>.
7. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07.08.2019 р. (справа № 607/14707/17; провадження № 51-2604км19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83508370>.
8. Шевчишен А.В. Особливості повідомлення про підозру у кримінальних провадженнях щодо окремої категорії осіб. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2017. № 2 (35). 236 с.
9. Янович Ю.П. Складові частини затримання особи без ухвали слідчого судді, суду в кримінальному процесі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2014. № 1137. С. 181–184.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270.
11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/5076-17>.
12. Абламский С.Е. Теоретико-прикладные аспекты участия защитника в процессе доказывания в уголовном производстве. *Право и политика: научно-методический журнал*. 2016. № 4. С. 81–85.